

УДК 378.1(07)

Богдан Буяк

НАУКОВА РОБОТА УНІВЕРСИТЕТУ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті аналізується досвід наукової роботи у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка. Розкриваються здобутки, проблеми та перспективи розвитку наукової діяльності у контексті модернізації вищої освіти.

Ключові слова: наукова робота, університет, модернізація, наукове стажування, міжнародне співробітництво.

Реалії, тенденції і виклики, які нині спостерігаються в Україні, Європі й світі впливають на реформування вищої освіти, її модернізацію. Основні вимоги, завдання й перспективи розвитку вищої освіти на сучасному етапі містяться у Законі України “Про вищу освіту”, складний процес імплементації якого відбувається сьогодні, а також у низці інших нормативно-правових актів, змінах до законів та урядових розпоряджень.

У нових умовах функціонування вищої освіти пріоритетне значення відводиться науковій та науково-інноваційній діяльності, що “... є невід’ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти” [1]. Наукова діяльність виступає показником якості вищої освіти. При цьому реформа національної вищої освіти спрямовує наукову роботу в інноваційне русло “... на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу” [1]. З огляду на це, основними засадами сучасного університету є: навчання, наука та інновації. Саме наукова діяльність слугує посиленню іміджу університету на ринку освітніх послуг, сприяє інтеграції у європейський і світовий простір. У цьому контексті слухними є твердження Міністра освіти і науки України С. Квіта: “У співвідношенні до діяльності сучасного університету наука повинна займати понад 50 % ...” [2]. А також наступне: “Ми йдемо до того, що наші університети будуть брендами та конкурентоспроможними на міжнародній арені” [3].

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка – сучасний вищий заклад освіти, який у ринкових умовах є підприємством, що виготовляє два види продукту: нові знання і фахівців, здатних ефективно використовувати та розвивати набуті людством знання. Наукова робота в університеті є невід’ємною складовою частиною підготовки висококваліфікованих фахівців. Розвиток НДР в університеті визначається і регламентується Законами України “Про вищу освіту”, “Про наукову та науково-технічну діяльність”, “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, “Про інноваційну діяльність”, Статутом ТНПУ, наказами та інструктивними листами МОН України, рішеннями Вченої ради, Науково-технічної ради університету, нарад, семінарів, конференцій з наукових питань.

Характерною рисою університетського вченого є органічне поєднання дослідницьких і педагогічних завдань. Головні зусилля ректорату та професорсько-викладацького складу університету завжди були націлені на вирішення проблем кадрового забезпечення, створення позитивних перспектив та вирішення проблем залучення кадрів до науково-педагогічної діяльності, підвищення наукової кваліфікації співробітників.

Наукова робота в університеті здійснюється за наступними основними напрямками:

- проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень з метою отримання нових знань у різних галузях й застосування їх у теоретичній та практичній діяльності;

- підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру, докторантуру та прикріплення здобувачів наукового ступеня кандидата наук;

- науково-консультативне, організаційно-методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення наукової діяльності;

- науково-експертна робота;

- проведення комунікативних заходів;

- видавнича діяльність;

- міжнародне наукове співробітництво [4, с. 5].

Науково-дослідницька робота в університеті здійснюється за рівневою пріоритетною тематикою (зведеним тематичним планом – 32 теми, які мають державну реєстрацію), за кафедральними та індивідуальними темами викладачів і аспірантів, а також виконується згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт, що мають цільове держбюджетне фінансування МОН України за 9 проектами (обсяг фінансування склав 1 064,938 тис. грн.), 5 проектів виконувалися за госпдоговірною та грантовою тематикою (191 тис. грн.). Окрім цього, науковцями університету отримані кошти від роботи у спеціалізованих вчених радах університету – 97 811 грн., функціонування платної аспірантури – 171603 грн., наукового стажування на договірній основі з іншими установами – 3650 грн., складання кандидатських іспитів – 52 751 грн., роботи програми “Антиплагіат” – 2528 грн.

За результатами наукових досліджень лише у 2014 р. науково-педагогічні працівники університету опублікували 1398 наукових праць загальним обсягом 2492,62 д. а. (у 2013 р. відповідно – 1441 обсягом – 2109,38), у тому числі: 21 монографія обсягом 337,74 д. а. (у 2013 р. – 24 обсягом – 285,02), 138 підручників і посібників (у 2013 р. – 274), зокрема: 4 підручники з грифом МОН України, 16 навчальних посібників з грифом МОН України; 768 статей у фахових виданнях (у 2013 р. – 792), 317 тез у збірниках наукових форумів різних рівнів (у 2013 р. – 354), 162 публікації за кордоном (у 2013 р. – 124).

Відзначимо, що серед факультетів університету за питомою вагою обсягу публікацій, історичний здобув першу позицію, тоді як за питомою вагою кількості публікацій отримав 4 місце, а за обсягом публікацій – 2. У рейтингу кафедр за питомою вагою кількості публікацій співвідношення наступне: кафедра стародавньої і середньовічної історії з коефіцієнтом 11,00; нової і новітньої історії та методики викладання історії – 5,36; філософії та економічної теорії – 2,90; історії України – 2,50. Серед інших критеріїв наукової діяльності виділимо: за питомою вагою обсягу публікацій кафедра стародавньої і середньовічної історії 33,84 (коефіцієнт); нової і новітньої історії та методики викладання історії – 14,02; філософії та економічної теорії – 7,82; історії України – 4,10. За кількістю публікацій – кафедра стародавньої і середньовічної історії становить 77; нової і новітньої історії та методики викладання історії – 59; філософії та економічної теорії – 29; історії України – 25, та обсягом відповідно – 236,90; 154,17; 78,17; 40,95 [4, с. 7–8, 10, 12–15]. На прикладі історичного факультету бачимо, що викладачі постійно працюють над удосконаленням науково-методичного рівня, публікують наукові монографії, аналітичні статті у фахових виданнях, беруть участь у багатьох міжнародних конгресах, симпозіумах, загальноукраїнських та регіональних конференціях, розвивають зв'язки з відомими у світі університетами.

До найважливіших показників, що визначають місце університету у світових рейтингах, належить кількість публікацій у виданнях, що реферуються міжнародними наукометричними центрами. За даними наукометричної і бібліографічно-реферативної системи SCOPUS, наші ВНЗ за кількістю публікацій у визнаних міжнародними виданнях ще не посідають лідерські позиції. Потрібне активне лобістське втручання на державному рівні відповідальних працівників за розвиток науки щодо підтримки та стимулювання приєднання національних видань до наукометричних і бібліографічно-реферативних систем. Проте, у міжнародних наукометричних базах даних (Scopus, Web of Science, Ulrich's Periodicals Directory, Current Contents, Index Copernicus та інші) науковці університету в минулому році опублікували 49 статей. А у рейтингу вищих навчальних закладів України за показниками наукометричної бази даних Scopus університет піднявся із 46 на 43 позицію, покращивши показник індекса Гірша із 9 до 10. У системі Webometrics ТНПУ перемістився із 50 на 42 місце.

Лише у 2014 р. студенти університету опублікували 493 роботи (у 2013 р. – 512), з них у фахових виданнях – 45. Було видано 2 випуски “Студентського наукового вісника”, у якому розміщено 138 публікацій (у 2013 р. – 143). Наукові дослідження магістрантів друкуються у збірнику наукових статей “Магістр”, де було опубліковано відповідно 109 праць (у 2013 р. – 116). Близько тисячі студентів взяли участь у різноманітних наукових форумах, з них – понад сотня у міжнародних наукових зібраннях та стажуваннях. У 346 проблемних групах НДР виконували 2457 студентів (55,45 % стаціонару). На всеукраїнських олімпіадах студенти вибороли 5 призових та декілька заохочувальних місць (у 2013 р. – 7), а також 11 наших студентів перемогли у всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт (у 2013 р. – 9).

Представники Ради молодих учених та науковців продовжили реалізацію соціально значущого проекту Освітнього порталу “Академія” для підготовки випускників середніх шкіл до ЗНО та інформування їх про систему вищої освіти в Україні в рамках роботи Центру сучасних наукових досліджень.

Наукове товариство студентів, магістрантів та аспірантів ТНПУ ім. В. Гнатюка 16–18 травня 2014 р. спільно з ВМГО “Національний студентський союз” та Управлінням у справах сім’ї, молодіжної політики і спорту Тернопільської міської ради провели вже третю Міжнародну студентську конференцію “Громадський сектор та студентське самоврядування як складова розвитку українського суспільства”. Доброю традицією стало проведення у вересні разом із Всеукраїнською молодіжною громадською організацією “молодіжний центр працевлаштування” Міжнародного проекту Scientific Fun – Наукові пікніки в Україні.

При активній координації наукового товариства та студентської ради університету впродовж року було підготовлено 12 наукових робіт студентів на конкурс “Завтра.UA”, що проводить Фонд В. Пінчука.

У соціальних мережах активно функціонують сторінки наукового товариства, де спільно із працівниками відділу міжнародних зв’язків університету постійно оновлюється інформація про різноманітні конференції, форуми, конкурси для молодих науковців, зокрема: DAAD, L/Kirkland Scholarship Program, Education For Democracy Foundation, Study tours to Poland, Studium Europy Wschodniej, Fulbright Ukraine, Erasmus Mundus, World Wide Studies та інші.

Представники наукового товариства активно долучалися до роботи Ради молодих науковців при МОН України, а заступник голови ради молодих учених університету О. Гоменюк обрана заступником керівника цієї Ради.

Вагомою є робота із підготовки дисертаційних досліджень. Так, у 2014 р. було захищено 4 докторські і 25 кандидатських дисертацій (у 2013 р. відповідно – 4 і 38).

В університеті у минулому році було створено спеціалізовану вчену раду К 58.053.05 із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей: 13.00.02 – Теорія та методика навчання (германські мови, українська мова). На 4 спеціалізованих радах упродовж року науковці з різних регіонів України захистили 40 дисертацій (2 докторських та 32 кандидатських дисертацій з педагогічних і 4 – з філологічних наук, 2 – з історичних наук) (у 2013 р. – 59). Відкрито аспірантуру зі спеціальностей: 13.00.05 Соціальна педагогіка та 19.00.07 Педагогічна та вікова психологія.

На базі університету у 2014 р. було проведено 25 науково-комунікативних форумів. З них зі статусом міжнародного – 13, всеукраїнського – 7, регіонального – 5.

У контексті реалізації наукової та науково-технічної діяльності, за сприяння відділу інтелектуальної власності науковці університету в минулому році оформили і отримали 7 патентів України на корисні моделі та подали ще 4 заявки на корисні моделі і патенти, започаткували процедуру реєстрації та отримання Свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

Пріоритетною в університеті виступає наукова та науково-технічна діяльність, що здійснюється разом із науковими установами Національної академії наук України, а також національних галузевих академій наук. Щороку вона вдосконалюється і поглиблюється. На нашу увагу заслуговує низка проєктів нашого університету із зазначеними установами, що спрямовані на розробку і проведення наукових досліджень, експериментальних розробок тощо, зокрема:

- з відділенням теорії та історії педагогіки НАПН України (кер. дійсний член НАПН, проф. В. П. Кравець) реалізовувалися науково-дослідні роботи на тему “Дошлюбна підготовка учнівської молоді” й “Гендерна освіта та виховання: перспективи розвитку”. Функціонує спільний науково-дослідний Центр з проблем гендерної освіти і виховання учнівської і студентської молоді НАПН України і ТНПУ ім. В. Гнатюка. Організовано та проведено Міжнародну науково-практичну конференцію “Дитинство без насилля: суспільство, школа, сім’я на захисті прав дітей” (29–30 квітня 2014 р.). Співробітники кафедри були співвиконавцями проєкту Ради Європи “Зміцнення та захист прав дітей в Україні”. Опубліковано збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції за науковою редакцією проф. О. М. Кікінежді “Дитинство без насилля: суспільство, школа, сім’я на захисті прав дітей” [5];
- з лабораторією початкової освіти НАПН України (кер. дійсний член НАПН України М. С. Вашуленко) підготовлено новий посібник з грифом МОН “Методика викладання української мови в початковій школі”;
- з Інститутом педагогіки та психології професійної освіти НАПН України створено науково-практичний центр освітніх технологій “ВОРТ – 2000” (VoPDT – 2000) “Вектор особистісного розвитку, технології XXI сторіччя”;
- з Інститутом психології НАПН України ім. Г. С. Костюка досліджено психолого-педагогічні основи підготовки майбутніх педагогів до статевого виховання дітей та юнацтва як передумови формування особистості сім’янина; психологічні закономірності розвитку громадянської свідомості та самосвідомості особистості; підтримка та збереження репродуктивного здоров’я дітей-сиріт, планування родини;
- з відділом генетики клітинних популяцій Інституту молекулярної біології і генетики НАН України проведено цитогенетичні дослідження інтактних рослин та культур тканин видів роду *Gentiana L.*;
- з Інститутом клітинної біології та генетичної інженерії НАН України розроблено методику мікроклонального розмноження видів цінних

- лікарських рослин та перенесення їх у природні умови, що дозволяє стабілізувати та відновити знищені популяції цих рідкісних і зникаючих видів в Українських Карпатах;
- з Інститутом української мови НАН України створено Західно-український ономастичний центр ім. В. Сімовича, який займається актуальним дослідженням онімії (власних назв, прізвищ, топонімів) західного регіону України. Центр координує ономастичні дослідження у Тернопільському, Львівському, Прикарпатському та Дрогобицькому університетах. На базі Ономастичного центру укладено “Словник прізвищ Карпат і Прикарпаття”;
  - з Інститутом літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України триває розробка 10-томної Історії української літератури (проф. М. П. Ткачук, проф. Н. М. Поплавська);
  - з відділом стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України співпрацюють кафедри філологічного факультету нашого університету (спільна фундаментальна проблема: теорія і практика сучасної культуромовної діяльності), а також з відділами соціолінгвістики Інституту української мови НАН України, лексикології та лексикографії Інституту української мови НАН України, української мови Інституту українознавства імені І. Крип’якевича НАН України. Викладачі кафедри публікують результати досліджень у збірнику наукових праць “Культура слова”, який видає Інститут української мови НАН України;
  - з Інститутом українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, Інститутом народознавства НАН України (м. Львів) у дослідженні колективної теми “Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України”. У 2014 р. на базі Інституту проходили наукове стажування доценти нашого університету О. В. Ятищук та П. З. Гуцал. Останній є співавтором видань: “Енциклопедія історії України” (Інститут історії України, НАНУ), “Енциклопедія сучасної України” (Інститут енциклопедичних досліджень НАНУ);
  - з Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди НАН України здійснює співпрацю кафедра стародавньої та середньовічної історії. У 2015 р. на базі Інституту (Відділення релігієзнавства) заплановане наукове стажування проф. Е. В. Бистрицької. Керівництво й наукові співробітники Відділення релігієзнавства Інституту філософії (Л. О. Филипович, А. М. Колодний, П. Я. Яроцький та ін.) беруть активну участь у роботі Центру дослідження духовної культури Тернопілля;
  - з Інститутом мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України проводять спільну роботу кафедри факультету мистецтв;
  - у Інституті інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України в межах спільної науково-дослідної лабораторії з питань застосування хмарних технологій в освіті доц. В. П. Олексюк брав участь у Всеукраїнському науково-методичному семінарі “Системи навчання у комп’ютерно-орієнтованому середовищі” (16 січня 2014 р.);
  - з Інститутом змісту та засобів навчання проведено вебінари (О. В. Барна) з питань методики навчання інформатики у 6-у класі;
  - з Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України в рамках укладеної угоди було проведено вебінар для магістрів фізико-математичного факультету та вчителів області “Проблеми та перспективи викладання інформатики у загальноосвітніх навчальних закладах”;

- з Інститутом ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Інститутом фізіології рослин та генетики НАН України, Національним ботанічним садом ім. М. М. Гришка НАН України, Інститутом сільськогосподарської мікробіології УААН виконується спільна колективна науково-дослідна тема “Фіторізноманіття: морфолого-систематичні, цитоембріологічні, фізіолого-біохімічні, екологічні та історичні аспекти”. Результати досліджень із сортової специфічності люпину білого і люпину жовтого впроваджені на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області. Результатом наукової співпраці кафедри ботаніки і зоології з науковими установами Національної академії наук України та НААН України є проведення Міжнародної науково-практичної конференції “Біологічна фіксація азоту”, яка відбулася на базі нашого університету 7–11 жовтня 2014 р.;
- з відділом механізмів органічних реакцій Інституту органічної хімії НАН України (м. Київ); з відділом хімії біоактивних азотовмісних гетероциклічних основ Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України (м. Київ), Інститутом фізико-органічної хімії та вуглекислоти ім. Л. М. Литвиненка НАН України (м. Донецьк) досліджено встановлення структури 5-арилзаміщених ацетильних та амінопохідних тiazол-4-ону;
- з Інститутом гідробіології НАН України (м. Київ) підготовлено спільні публікації;
- з Інститутом молекулярної біології НАН України (м. Київ) вийшли в світ 8 спільних публікацій, здійснювалося спільне виконання науково-дослідних робіт з проблем мікроклонального вирощування червоникних та фармакологічно-потенційних видів роду тирличів *Gentiana*, а проф. В. В. Грубінко виконує функції віце-президента Гідроекологічного товариства України (НАН України);
- з Інститутом молекулярної біології НАН України, відділом генетики клітинних популяцій (м. Київ), Договір про науково-технічну співпрацю від 12.05.2010 р.: спільне керівництво роботою аспірантів (М. З. Мосула); виконання у співпраці науково-дослідних робіт, що стосуються молекулярно-генетичних досліджень дикорослих рослин та культури тканин і органів; спільні публікації – у 2014 р. – 10, використання лабораторно-приладної бази;
- з Інститутом клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, відділ молекулярної генетики (м. Київ), Договір про науково-технічну співпрацю від 25.06.2014 р., виконання у співпраці науково-дослідних робіт відносно генно-інженерних та молекулярно-генетичних досліджень рослин *in situ* та культури тканин і органів; спільні публікації: у 2015 р. – 1, використання лабораторно-приладної бази;
- з Інститутом фізіології рослин і генетики НАН України, відділом генетичної інженерії (м. Київ), Договір про науково-технічну співпрацю від 15.12.2010 р., виконання у співпраці науково-дослідних робіт щодо фізіологічних та молекулярно-генетичних механізмів порушення періоду спокою насіння рідкісних видів рослин, фізіолого-біохімічних основ збереження рідкісних видів роду Тирлич, а також використання генетичної трансформації з метою поліпшення біосинтетичних властивостей цінних лікарських рослин, використання лабораторно-приладної бази, підготовлено до друку спільні наукові публікації;
- з НАН України працівники НДІ порівняльної біохімії і молекулярної біології виконують спільну НДР № # 34–10 “Нові біохімічні підходи для оцінки екотоксичності металовмісних наноматеріалів на основі

визначення характеристик металотіонеїнів у водних тварин” Цільової комплексної міждисциплінарної програми наукових досліджень з проблем сталого розвитку, раціонального природокористування та збереження навколишнього середовища (Керівник проекту член-кореспондент НАН України Р. С. Стойка, Інститут біології клітини НАН України, виконавці проф. д.б.н. О. Б. Столяр, д.б.н Г. І. Фальфушинська), № 0110U005317. Ці науковці підтримують систематичні зв'язки з працівниками Інституту органічної хімії НАН України, Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України, Інституту гідробіології НАН України, Інституту біохімії НАН України ім. О. В. Палладіна, Інституту біології тварин НАН України (м. Львів);

- з Інститутом екології Карпат НАН України обґрунтовано схеми регіональної екомережі Тернопільської області, екомережі Поділля, локальної екомережі м. Тернополя, розроблено проект організації території НПП “Дністровський каньйон”, проведено науково-практичну конференцію на базі НПП “Дністровський каньйон” (11–12 вересня 2014 р.);
- з Інститутом географії НАН України та Інститутом геології та геохімії горючих копалин НАН України (м. Львів) реалізується спільна наукова тема “Комплексний розвиток території в умовах трансформації суспільства”.

Важливе місце у науковій роботі університету відведено науковому та науково-технічному співробітництву із закордонними організаціями. Варто зазначити, що на базі університету в 2014 р. успішно проведено 13 міжнародних наукових комунікативних форуми. Найпредставницькішою за складом іноземних учасників була Міжнародна наукова конференція “Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей”.

Зауважимо, що викладачі університету видали у закордонних виданнях 162 публікації. За даними наукометричної і бібліографічно-реферативної системи SCOPUS та інших міжнародновизнаних реферованих виданнях вони опублікували 21 наукову статтю.

У цьому контексті слід відзначити науковців кафедри загальної біології, які реалізують в рамках функціонування лабораторії екотоксикології та біомоніторингу і лабораторії екології та біотехнології 2 проекти. У складі творчого міжнародного колективу дослідники взяли участь у написанні колективної монографії у 2-х томах, яка вийшла друком у видавництві Шпрінгер (Berlin, Heidelberg, New York: Springer) [6].

Ще одну колективну монографію видано у співавторстві з науковцями Університету Брока (Сент-Кетерінс, Канада) [7].

Для сприяння розвитку міжнародної співпраці постійно ведеться пошук грантодавців. Триває робота над реалізацією проекту ELITE – “Освіта для лідерства, інтелекту та заохочення таланту” у рамках Програми Темпус. Проект реалізовуватиметься у співпраці із європейськими та українськими партнерами, зокрема, із колегами з Технологічного університету Каунаса (Литва), Національним авіаційним університетом та Національною академією педагогічних наук України. Успішно реалізовувався викладачами кафедри журналістики проект “Крос-медіа та якісна журналістика” (загальний бюджет проекту становить 1,25 млн євро, а тривалість виконання – 36 місяців) за участю партнерів із Німеччини, Австрії, Румунії, Молдови й України. Кафедра журналістики отримала згідно проекту обладнання для комп'ютерного класу вартістю 320 527 грн. Головним його завданням є широке використання технологій Європейської вищої освіти у сфері соціальних комунікацій і професійного розвитку викладачів, створення науково обґрунтованих інтернаціональних навчальних програм із підготовки журналістів.

Спеціальними цілями проекту є: оцінка навчальних програм у країнах-партнерах, створення атласів засобів масової інформації, проведення міжнародних науково-методичних конференцій. Запланованими результатами проекту стануть: створення навчальних планів, мережових крос-медіальних станцій; професійна робота студентів із урахуванням тісної співпраці з редакціями засобів масової інформації.

В університеті триває реалізація проекту Erasmus Mundus IANUS II, що передбачає проходження часткового/повного курсу навчання на рівні магістра та стажування для викладачів у 8 університетах – партнерах з Європейського Союзу.

Зазначимо, що лише в минулому році університет відвідали 62 науковці із 15 країн світу. Викладачі нашого вищого начального закладу взяли участь у 108 заходах різного спрямування за межами нашої країни.

Крім того, було продовжено процедуру укладення договірних відносин із ВНЗ зарубіжжя. Нині діє 30 угод про співпрацю з університетами Європи, Канади та США.

Серед навчальних закладів, з якими у 2014 р. були підписані договори про співпрацю, виділимо: університет м. Бельско-Бяла, Вища школа міжнародних відносин та американістики м. Варшава, Вища школа комунікації, політології та міжнародних відносин м. Варшава, Поморська академія в м. Слупську (Республіка Польща). Також заключили Угоди із Східно-Європейським інститутом психології (Україна-Франція), Варшавським університетом кардинала Стефана Вишинського та Куявсько-Поморським університетом у Бидгощі (Республіка Польща), оновлено Договір про партнерство з Університетом м. Зелена Гура (Республіка Польща). Укладено угоду про розсилку на електронні адреси університету одного із найпопулярніших видань США про вищу освіту INSIDE HIGHER ED.

Проводиться робота щодо організації співпраці із Академією спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської та Академією Длугоша у м. Ченстохова (Республіка Польща), Політехнічним національним інститутом у м. Мехіко (Мексика), Масачусетським університетом у м. Бостоні (США).

Завдяки підписаному договору про співробітництво із Вищою лінгвістичною школою у Ченстохові, що передбачає можливість паралельного навчання у Польщі, та отримання нашими студентами дипломів двох закладів, 50 студентів (за 4 напрямками підготовки) стали учасниками даної Програми у 2014 р. й відвідали Літню й Зимову школи у Вищій лінгвістичній школі. Десятеро з них успішно захистили магістерські роботи за спеціальністю “Бізнес англійська мова – основи менеджменту та підприємництва”. Аналогічні угоди щодо отримання паралельних дипломів підписано із Вищою школою Humanitas (WSH), м. Сосновець та Верхньосілезьким економічним університетом імені В. Корфантога (GWEN) у м. Катовіце (Республіка Польща).

Тільки у 2014 р. 4 студентів ТНПУ впродовж цілого семестру навчалися у Австрії; магістрант історичного факультету брав участь у Зимовій Східній Школі Варшавського університету; троє студенток німецького відділення факультету іноземних мов долучилися до роботи німецько-українського семінару “Що стоїть на кону президентських виборів в Україні?” у Східнобаварській технічній школі Амберг-Вайден (Німеччина); студентка фізико-математичного факультету брала участь у польсько-українському проєкті “Ініціативна молодь 2 – інноваційні методи навчання підприємництва в українській системі освіти”; студентка факультету іноземних мов проходить частковий курс навчання у США, завдяки участі у Програмі обміну студентів (IREX).

У контексті реалізації цього напрямку міжнародного співробітництва відбувалася кооперація з іншими установами. Завдяки співпраці з Товариством прав і гідності учнів “Фортеця” та польською фундацією “Щасливе дитинство” 27 студентів отримали можливість пройти стажування в дитячих навчальних закладах Республіки Польща.

Вже традиційним для нашого університету стало проведення літніх мовних шкіл для студентів із Канади.

Актуалізації міжнародної діяльності університету сприяє проведення міжнародних комунікативних наукових форумів та обмінів лідерів студентського самоврядування, зокрема, традиційним стало проведення окрім дорослих ще й міжнародних студентських конференцій. Цьогоріч тема конференції проходила за назвою “Громадський сектор та студентське самоврядування як складова розвитку українського суспільства”, а її активними учасниками стали 7 студентів із Польщі, Норвегії, Білорусі.

Упродовж року наші викладачі мали можливість стажуватися у зарубіжних ВНЗ. Дедалі частіше науковцям університету вдається виборювати та активно брати участь у реалізації міжнародних науково-освітніх проектів, зокрема:

- Задорожна І. П. – стажування в Державному університеті Монтилер, участь в програмі UASP IREX (м. Монтилер, США), 15.09.2014 – 10.11.2014 р.;

- Гоменюк Олена – стажування у м. Люблін, навчання в Познані, Польща, стипендія ім. Кіркланда, 16.09.2014 – 30.06.2015 рр.;

- Олійник І. Д. – участь у програмі “Відкритий світ”, організація Американські Ради з міжнародної освіти: ACTR/ACCELS (American Councils), США, м. Клівленд, штат Огайо, 01 – 11.10.2014 р.

Зростанню та зміцненню зв'язків між установами сприяє членство університету в міжнародних структурах, насамперед:

• Консорціумі українських університетів та Варшавського університету (з 2008 р.);

• Асоціації Вищих навчальних закладів-партнерів Російської Федерації та України (з 2012 р.);

• Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи;

• Великої Хартії університетів, таким чином приєднавшись до 775 університетів у світі, що керуються основними спільними принципами у своїй діяльності (з 2013 р.).

Відзначимо успіхи наукової бібліотеки університету, яка підготувала третє видання бібліографічного довідника наукової продукції. Стабільна робота бібліотечної програми УФД/Бібліотеки та Інтернет-технологій дає можливість напрацьовувати інформаційну базу бібліотеки та удосконалювати роботу з читачами. Електронний каталог на сьогодні нараховує 516000 записів, серед них – 156748 назв книг, 542 – дисертації, 7256 – авторефератів тощо. Постійно оновлюється повнотекстова електронна БД, яка нараховує понад 4703 назв електронних підручників, посібників, наукових і художніх видань, наукових записок університету; бібліотека забезпечує тестовий доступ до баз даних BioOne (рецензовані дослідження в галузі біології, екології, географії та науки про навколишнє середовище), HeinOnline (база даних правових досліджень), McGraw-Hill eBook Library (база електронних книг, об'єднаних у тематичні колекції: бізнес, медицина, інженерні і комп'ютерні науки, відкрита університетська преса, посібники для студентів). У 2014 р. удосконалився Веб-сайт бібліотеки, який відповідає сучасним вимогам інформаційних запитів, забезпечує можливість відслідковувати географію користувачів сайтом. Для активізації довідково-бібліографічного обслуговування читачів на сайті активно функціонує віртуальна довідка та електронна доставка документів. Важливою складовою частиною сайту є електронна (віртуальна) бібліотека – повнотекстова електронна база даних електронних підручників, посібників навчальної літератури, наукових і художніх видань тощо, яка нараховує понад 3300 назв.

На сайті бібліотеки університету розміщено 265 випусків наукових записок університету, кожен з яких поданий у повнотекстовому варіанті, 298

електронних копій авторефератів кандидатських і докторських дисертацій, які були захищені у наших спеціалізованих вчених радах.

Сайт бібліотеки містить посилання на сайти бібліотек світу, пошукові системи, електронні газети і журнали України, закордонні електронні журнали та бази даних (російські наукові журнали відкритого доступу на платформі eLIBRARY.RU; DOAJ – Directory of Open Access Journals містить 2 тис. загальнодоступних наукових журналів; The Online Books Page (США) – 20 тис. книг).

Інституційний репозитарій DSpace TNPU, який функціонує з 1 вересня 2011 р., і містить понад 4,5 тис. наукових публікацій (статті, автореферати дисертацій, видання із рідкісного фонду бібліотеки) у загальноукраїнському рейтинг-листі Webometrics, що становить лише 39 позицій, посів 17 місце. У світовому рейтингу, який налічує 1983 сходинки, репозитарій ТНПУ ім. В. Гнатюка посідає 994 місце (16 позицію займає репозитарій Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, в світовому – 945 місце). Завдання DSpace TNPU – популяризація здобутків, отриманих вченими університету, вільний безкоштовний повнотекстовий доступ до матеріалів з можливостями пошуку та ієрархічного перегляду за фондами, авторами, назвами, ключовими словами, датами публікації тощо. Електронні видання репозитарію індексують всесвітньо відомі пошукові системи (Google, Yahoo!, Yandex).

Участь університету в проєкті ELibUkr, що об'єднує наукові бібліотеки вищих навчальних закладів, національні бібліотеки та інші організації України, забезпечила можливість організувати відкритий безкоштовний тестовий доступ до баз наукової продукції зарубіжних країн – McGraw-Hill eBook Library, BioOne, ProQuest Biological Science Collection та ін.

Університет забезпечив доступ до понад 700 електронних підручників і посібників “Центру навчальної літератури”. Всі студенти і викладачі мають можливість використовувати їх у науковій і практичній діяльності.

З метою поліпшення рівня інформаційного забезпечення кафедра інформатики та методики її викладання вдосконалила сервіс “Фізмат-медія”. Його застосування у навчальному процесі створює можливості якнайшвидшого збереження та обробки мультимедійного контенту потужностями одного або кількох Інтернет-серверів університету. Сервіс “Фізмат-медія” інтегровано до єдиної системи автентифікації у межах веб-порталу фізико-математичного факультету ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, (доц. В. П. Олексюк). Продовжено роботу над підтримкою електронної вікі-енциклопедії “Фізмат-Вікі” для створення баз даних цифрових освітніх ресурсів.

З 1999 р. в університеті діє єдина комп'ютерна мережа. З кожного робочого місця забезпечується доступ до глобальної мережі Інтернет. На базі програмного комплексу “ІС ПІДПРИЄМСТВО” побудовано інформаційну систему управління ВУЗом, яка на сьогодні обслуговує всі підрозділи ТНПУ, зокрема, наукову сферу. В 2013 р. практично завершено побудову безпроводної мережі за допомогою технології Wi-Fi.

Науковий відділ розробив власну комп'ютерну програму, що дозволяє безпосередньо із кафедр, через внутрішню комп'ютерну мережу отримувати необхідні дані про основні параметри наукової роботи.

Примітним є те, що розвиток науки для різних поколінь українських дослідників, був спрямований на відродження нашої нації, виходу її на міжнародний рівень визнання. Понад сто років тому видатний український вчений Михайло Грушевський зазначав: “Народ доперва тоді почуває себе культурно самостійним, коли він може головніші свої потреби задовільнити в своїй літературі, – лише розвоєм наукової літератури, сього верха культурного розвою в рідній мові, кінчається для суспільности залежність від чужої культури” [8, с. 67].

Таким чином, ми розкрили лише частку інформації про наукову діяльність Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Щодня науковці університету примножують власні наукові здобутки, зважаючи на які можна стверджувати, що в університеті сформовано добру атмосферу для розвитку наукових досліджень. Перспективи вдосконалення наукової діяльності закладу пов'язані із розробкою і реалізацією заходів у світлі сучасних новацій, спрямованих на реформування змісту освіти і науки, як основ для професійного зростання викладачів та посилення авторитету університету на ринку праці українському, європейському та світовому. Проведена наукова робота дає підстави стверджувати, що за 75 років ТНПУ став не лише престижним освітнім закладом краю, а й потужною та системною науковою установою.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про вищу освіту” (01.07.2014. № 1556 – VII) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. *Квіт С.* Наука має бути основою діяльності університету / С. Квіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reform/46724>.
3. *Квіт С.* Реформи в освіті направлені на дерегуляцію та децентралізацію / С. Квіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248005721&cat_id=244276429.
4. *Основні результати наукової діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за 2014 рік* / За заг. ред. Буяка Б. Б. – Тернопіль: Видавництво ТНПУ, 2014. – 96 с.
5. *Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 квіт. 2014 р., Рівне* / ред.: О. М. Кікінежді; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, Н.-д. центр з проблем гендер. освіти і виховання учнів та студент. молоді НАПН України, Проект Ради Європи “Зміцнення та захист прав дітей в Україні”. – Тернопіль: Стереарт, 2014. – 802 с.
6. *In vitro manipulation and propagation of Gentiana L. species from the Ukrainian flora (Культивування і розмноження in vitro видів роду Gentiana L. флори України)* / [Drobyk N. M., Hrytsak L. R., Mel'nyk V. M., Kravets N.B., Konvalyuk I.L., Twardovska M. O., Kunakh V. A.] // In: *The Gentianaceae, v. 2 Biotechnology and Application*. Ed. by Jan J. Rybczyński, Michael R. Davey and Anna Mikula. – Berlin, Heidelberg, New York: Springer, 2014. – Chap. 2.
7. *Грубінко В. В., Гуменюк Г. Б., Волік О. В., Свинко Й. М., Маккарті Ф. М. Г.* Екосистема зарегульованої водойми в умовах урбанавантаження: на прикладі Тернопільського водосховища. – Тернопіль: Вектор, 2014. – 201 с.
8. *Дашкевич Я.* Михайло Грушевський – творець концепції української національної науки / Я. Дашкевич // *Наукове Товариство ім. Шевченка і українське національне відродження: Доповіді, повідомлення, матеріали першої наукової секції НТШ.* – Львів, 1992. – С. 65–71.

Богдан Буяк

НАУЧНАЯ РАБОТА УНИВЕРСИТЕТА: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье анализируется опыт научной работы в Тернопольском национальном педагогическом университете им. В. Гнатюка. Раскрываются достижения, проблемы и перспективы развития научной деятельности в контексте модернизации образования.

Ключевые слова: научная работа, университет, модернизация, научная стажировка, международное сотрудничество.

Bohdan Buyak

UNIVERSITY OF SCIENTIFIC WORK: STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS

In the article the research experience in Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University are analyzes. Disclosed achievements, problems and prospects of research activities in the context of the modernization of higher education.

Key words: research, university, modernization, scientific training, international cooperation.